

нормотворців, добросовісністю проведених експертиз законопроектів та висновків на них, здатністю нормотворців до них прислухатися, зокрема на тлі панування доцільності та законності.

Проблеми застосування норм приватного права започатковані у Конституції України і стосується застосування права та закону. Вона – відбиття колізій ст. 8 та ст. 19 Конституції України при застосуванні їх щодо регулювання відносин приватного характеру. Так, у ст. 8 закріплено примат права, а у ст. 19 – закону та обов'язок державних органів та їх посадових осіб здійснювати свою діяльність лише в межах та на підставі закону. Тож якщо особа скористається своїм правом і передасть майнові права без укладення письмового договору (наприклад подарує майнові права на використання пісні), це буде правомірно до моменту виникнення спору. При вирішенні спору суд буде виходити із норм чинного законодавства і, оскільки довести факт дару без письмового договору буде доволі складно, винесе рішення про контрафактне використання.

Наразі, із застосуванням норм про інтелектуальну власність, виникає низка проблем об'єктивного – перехідний стан економіки України та суб'єктивного характеру. Останнє проявляється у тому, що слід робити поправку на здавна притаманну необов'язковість виконання норм чинного законодавства не тільки учасниками правовідносин, але й судами. Власне ця та інші причини складають сутність проблеми правозастосування та як її відгалуження застосування норм позитивного права інтелектуальної власності. Тож комерціалізація майнових прав інтелектуальної власності, як правова категорія, заслуговує більш чіткого правового механізму.

Одержано 11.04.2019

УДК 347.1

Алла Володимирівна ЗЕЛІСКО,

доцент кафедри цивільного права

Навчально-наукового юридичного інституту

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»,

доктор юридичних наук, доцент

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ІЗ КРЕДИТУВАННЯ НЕБАНКІВСЬКИМИ ФІНАНСОВИМИ УСТАНОВАМИ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Пріоритетність напрямів розвитку законодавства визначається особливостями розвитку суспільних відносин, зокрема, соціальних та економічних факторів у суспільстві. Економічні кризові явища в Україні та у світі в цілому кардинально змінили акценти у сферах суспільства, які потребують підвищеної уваги науковців та практиків. Виникли нові види відносин, що потребують адекватного правового регулювання. До таких відносин належать відносини із споживчого кредитування небанківськими фінансовими

структурами. Небанківські фінансові компанії в Європі складають значну частину ринку фінансових кредитних послуг, тому законодавство ЄС є однією із фундаментальних основ запозичення досвіду регулювання піднятих у дослідженні проблем.

Здійснювані економічні дослідження свідчать про значну зміну структури фінансового ринку в Україні протягом останніх кількох років. Основні причини зростання популярності небанківських фінансових компаній у сфері споживчого кредитування: оперативність укладення договору (кредити до зарплати укладаються здебільшого онлайн) і незначні вимоги до одержувача кредиту [1]. Існуючі в Україні дослідження цієї проблеми мають в основному економічний характер, а правові аспекти залишаються нерозкритими. Правові дослідження піднятих проблем стосуються загальних питань кредитування та споживчого кредитування, а кредитування небанківськими фінансовими установами згадується лише частково. Відсутність теоретичних розробок у цій сфері поєднується в Україні із відсутністю регулювання таких відносин у законодавстві.

В Україні відносини щодо кредитування небанківськими фінансовими компаніями не регулюються спеціальним законодавством. На них поширюються лише загальні норми ЦК України стосовно договору кредиту, споживчого кредиту, а також загальні норми Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг». Однак ці Закони не відображають жодних особливостей вказаних відносин, в результаті чого споживачі за такими кредитними договорами не захищені належно законом. Особливої уваги потребують відносини із споживчого кредитування, які надаються так званими небанківськими фінансовими компаніями. Вони відмінні від інших фінансових установ, визначених у Законі. Існуючі загальні нормативні акти не лише не регулюють особливостей надання ними фінансових послуг із кредитування споживачів, а й не визначають особливостей правового статусу таких компаній. Норми Закону «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг» лише вказують на можливість існування так званих «інших фінансових установ».

В Україні діє комплексна програма розвитку фінансового сектора України до 2020 року, який зареєстровано 29 грудня 2015 року. В межах цієї програми у свій час були зареєстровані проекти Законів України щодо удосконалення захисту прав споживачів фінансових послуг. А у 2016 році було прийнято Закон України «Про споживче кредитування». Ст.1 цього Закону дає визначення споживчого кредиту – грошові кошти, що надаються споживачу (позичальникові) на придбання товарів (робіт, послуг) для задоволення потреб, не пов'язаних з підприємницькою, незалежною професійною діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника [2]. Однак ст. 3 цього Закону зазначає, що він не поширюється на цілий ряд правовідносин. Зокрема, на договори, що містять умову про споживчий кредит у формі кредитування рахунку зі строком погашення кредиту до одного місяця, та кредитні договори, що укладаються на строк до одного місяця; кредитні договори, загальний розмір кредиту за якими не

перевищує однієї мінімальної заробітної плати, встановленої на день укладення кредитного договору. Аналіз такої статті дозволяє стверджувати, що цей Закон не поширюється на так звані «кредити до зарплати» (payday loans), особливості яких продовжують залишатися не врегульованими належно. Не передбачає також вказаний Закон особливостей споживчого кредитування небанківськими фінансовими компаніями і лише виходячи із відсутності визначення у ньому кола імовірних кредиторів, можна зробити висновок про можливість поширення цього Закону на кредитні відносини, за якими кредитором є небанківська фінансова компанія. Стосовно ж особливостей такого кредитування, то Закон «Про споживче кредитування» жодних положень з цього приводу не містить.

Таким чином, в Україні проблема регулювання споживчого кредитування (зокрема, мікро кредитування) небанківськими фінансовими компаніями полягає не лише у потребі адаптації до стандартів ЄС, визначених у відповідних директивах, а й у потребі розробки концепції (моделі) правового регулювання таких відносин, так як станом на сьогодні вони належним чином не регулюються спеціальними нормами Закону України «Про споживче кредитування» чи іншими нормативно-правовими актами, а загальні норми Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» не враховують особливостей досліджуваних відносин, відповідно, не забезпечують належної охорони та захисту прав та інтересів споживачів за такими кредитами.

Відсутність у законодавстві та науці моделі правового статусу небанківських фінансових компаній спричиняє зловживання ними на ринку фінансових послуг. Наприклад, Закон не містить жодних меж для процентів за такими кредитами, в результаті небанківські фінансові компанії встановлюють непосильні для боржників проценти, а боржники, беручи такі кредити через фінансові труднощі, завідомо ставлять себе у становище неплатоспроможності за такими високими процентами. Вказані проблеми вирішують в Україні лише за рахунок судової практики. Йдеться про рішення Верховного Суду України, якими визначаються умови кредитних договорів, які є несправедливими для споживачів таких фінансових послуг. Наприклад, Постанова ВСУ від 7 лютого 2018 року у справі № 175/1543/16-ц про визнання кредитного договору недійсним [3]. Практика ВСУ виходить із того, що «не повинні включатися у договори із споживачем умови, які є несправедливими. Умови договору є несправедливими, якщо всупереч принципу добросовісності його наслідком є істотний дисбаланс договірних прав та обов'язків на шкоду споживача. Якщо положення договору визнано несправедливими, включаючи ціну договору, то таке положення може бути змінено або визнано недійсним. Положення, що були визнані недійсними, вважаються такими з моменту укладення договору» [4].

Однак, вказана судова практика стосується несправедливих умов кредитних договорів, які укладаються споживачами із банками. Стосовно ж небанківських фінансових компаній, в Україні відсутня відповідна судова практика на рівні ВСУ. Розглянуті питання правового регулювання суспільних відносин є високозатребувані сучасною наукою та практикою, так як не знайшли

належного відображення у їх напруженнях. У той час, як обсяги таких кредитів зростають в Україні великими темпами.

Таким чином, перед сучасною наукою постає цілий ряд завдань щодо удосконалення регулювання відносин у цій сфері, зокрема: розробка особливостей правових конструкцій кредитних договорів між небанківськими фінансовими компаніями та споживачами, предметом яких є споживчі кредити та мікро кредити; розробка комплексу прав і обов'язків кредиторів і боржників за такими договорами, обсягу їх відповідальності за невиконання чи неналежне виконання таких обов'язків тощо; розробка правового статусу небанківських фінансових компаній. Вказані аспекти є основними правовими регуляторами досліджуваних відносин і належна їх теоретична розробка визначить основу для формування відповідних законопроектів.

Список бібліографічних посилань

1. Небанківські фінансові установи України очима споживача // FinPost : сайт. URL: <https://finpost.com.ua/news/3583> (дата звернення: 10.04.2019).

2. Про споживче кредитування : закон України від 15.11.2016 № 1734-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 1. Ст. 2.

3. Постанова Верховного Суду України від 7 лютого 2018 року у справі № 175/1543/16-ц про визнання кредитного договору недійсним // Закон і Бізнес : сайт. URL: http://zib.com.ua/ua/132380-vs_vislovivsyia_schodo_nespravedlivih_umov_dogovoru.html (дата звернення: 10.04.2019).

4. Правовий висновок Верховного Суду України у спорі про визнання недійсною умови кредитного договору як несправедливої : від 12.09.2012. URL: [https://protocol.ua/ua/nespravedliva_umova_u_kreditnomu_dogovori_plata_za_obsługovu_vannya_ta_dostrokovye_pogashennya_kreditu_ne_e_konkretnoyu_sumoyu_a_viznachaetsya_za_formuloyu_iz_zminnimi_velichinami_\(postanova_vsu_6_80tss12_vid_12_veresny_a_2012r\)](https://protocol.ua/ua/nespravedliva_umova_u_kreditnomu_dogovori_plata_za_obsługovu_vannya_ta_dostrokovye_pogashennya_kreditu_ne_e_konkretnoyu_sumoyu_a_viznachaetsya_za_formuloyu_iz_zminnimi_velichinami_(postanova_vsu_6_80tss12_vid_12_veresny_a_2012r)) (дата звернення: 10.04.2019).

Одержано 13.04.2019

УДК 347.1

Олексій Олександрович КОТ,

провідний науковий співробітник

Науково-дослідного інституту приватного права

і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України,

доктор юридичних наук

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАХИСТ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ

Цивільний кодекс УРСР 1963 року за загальним правилом охороняв лише пов'язані з майновими особисті немайнові відносини і лише у випадках, прямо передбачених законом, застосовувався до інших особистих немайнових відносин (ст. 1 ЦК УРСР). І це давало можливість стверджувати, що особисті немайнові права відігравали у вітчизняному приватному праві радянського періоду до певної міри другорядну роль.